



## *Ojcostwo w wychowaniu*

### STRESZCZENIE

---

**CEL NAUKOWY:** Celem artykułu jest wykazanie zasadności działań umożliwiających świadome przygotowanie do pełnienia funkcji ojca.

---

---

**PROBLEM I METODY BADAWCZE:** Dla jakich powodów warto zabiegać o przygotowanie przyszłych ojców do stojących przed nimi zadań. Do rozwiązania problemu zostanie wykorzystana literatura przedmiotu analizowana metodą analityczno-syntetyczną.

---

---

**PROCES WYWODU:** Na podstawie ważniejszych aspektów duchowości omówiono zadania wynikające z bycia ojcem oraz kierunki podejmowanych inicjatyw wychowawczych.

---

---

**WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ:** Ojcostwo obejmuje zarówno sferę życia biologicznego, jak i duchowego (wewnętrznego). To zaś domaga się inicjatyw ułatwiających dziecku odkrycie, że jest kochane. Temu poczuciu sprzyja poszanowanie podmiotowości nie tylko ojca, ale też i dziecka. Chodzi o doświadczanie wolności, z której dziecko w pełni nie jest jeszcze w stanie korzystać. Ojciec świadomy tych ograniczeń dziecka towarzyszy mu w osiągnięciu dojrzałości.

---

---

**WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE:** Przeprowadzony wywód zdaje się potwierdzać zasadność uświadamiania dorosłym potrzeby kształtowania osobowych relacji ojciec-dziecko.

---

---

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** OJCIEC, OJCOSTWO, TOWARZYSZENIE, DUCHOWOŚĆ, ROZEZNAWANIE

### ABSTRACT

---

#### *Fatherhood in Upbringing*

**RESEARCH OBJECTIVE:** The aim of the article is to show the legitimacy of actions enabling conscious preparation for fulfilling the role of a father.

---

---

**THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS:** The article aims to answer the question about the reasons why it is worth striving for the preparation of future fathers for the tasks that they

face up. The literature on the subject will be used to solve the problem, analyzed by the analytical – synthetic method.

---

---

**THE PROCESS OF ARGUMENTATION:** Based on the most important aspects of spirituality, both the tasks resulting from being a father and the directions of undertaken educational initiatives were discussed, as well.

---

---

**RESEARCH RESULTS:** Being a father is associated not only with biological but also spiritual (internal) fatherhood. This demands initiatives that make it easier for the child to discover that he/she is loved. This feeling is fostered by respect for the subjectivity of not only the father, but also the child. Here, it is about experiencing a freedom that the child is not able to use it yet. The father, aware of these limitations of the child, accompanies him/her in reaching maturity.

---

---

**CONCLUSIONS, INNOVATIONS AND RECOMMENDATIONS:** The presented process of argumentation seems to confirm the legitimacy of making adults aware of the need to shape personal father–child relationships.

---

---

→ **KEYWORDS:** FATHER, FATHERHOOD, ACCOMPANIMENT, SPIRITUALITY, DISCERNMENT

## Wprowadzenie

Powszechnie ojcem nazywany jest mężczyzna, który złączony z osobą matki odgrywa role społeczne i najczęściej jest utożsamiany z głową rodziny. Rola ta ma swój początek w poczęciu i wychowywaniu dziecka oraz pozostawaniu z nim w relacjach osobowych. W literaturze przedmiotu o ojcostwie mówi się zarówno w znaczeniu dosłownym – ojcostwo fizyczne, jak też przenośnym – duchowym. W tym drugim mówi się o przodkach, nazywając ich między innymi ojcami niepodległości czy narodu. Słowa tego używa się też w języku religijnym (chrześcijańskim) celem podkreślenia szczególnego znaczenia dla życia religijnego. I tak mówi się o „ojcach Kościoła” czy „ojcach pustyni”. Ojcami nazywane są też pewne osoby z racji pełnionych funkcji: „ojciec duchowny”, „Ojciec Święty” (Opozda, 2010). Słowo „ojciec” odnoszone jest również do bóstwa – Boga. Posługuje się nim człowiek religijny po to, by podkreślić Jego stwórczą, opiekuńczą, władczą rolę oraz hegemonię nad innymi bóstwami i nad ludźmi (Ternant, 1973; Schüngel, 1994). Chrześcijaństwo nazywa Boga Ojcem wszystkich ludzi. Wielość znaczeń nadawanych słowu „ojciec” skłania do refleksji nad potrzebą przygotowywania osoby do podejmowania roli ojca (ojcostwa) zarówno w wymiarze naturalnym (według ciała), jak też w wymiarze duchowym (według ducha).

## Ojcostwo wspomaga

Do ważniejszych zadań stojących przed ojcem należy wspomaganie dziecka w odkrywaniu własnej tożsamości – tego, że jest osobą. Terminem „osoba” określane jest ludzki byt, inny niż świat zwierzęcy. Jego właściwością jest jedność życia vegetatywnego, popędowo-zmysłowego oraz osobowego – wewnętrznego. Tym samym przyjmuje się, że jego natura ma wymiar cielesno-duchowy, w którym duch (dusza) wyraża życie człowieka, całą jego osobę ożywioną duchem życia (*Katechizm Kościoła katolickiego*, 1994, nr 363). Chrześcijaństwo opowiada się przy tym za jednością duszy i ciała człowieka. To zaś oznacza, że duch i materia nie są dwiema połączonymi naturami, ale tworzą jedną naturę człowieka (*Katechizm Kościoła katolickiego*, 1994, nr 365). Dzięki duchowi (duszy) materialne ciało człowieka staje się ciałem żywym i ludzkim, które dąży do osiągnięcia wyznaczonego mu ostatecznego celu ziemskiego życia (Paweł VI, 1965a, nr 1). W świetle tej doktryny dusza człowieka obejmuje wszystko, co w człowieku jest najbardziej wewnętrzne i najwartościowsze, co sprawia, że staje się on obrazem Boga i co do Niego kieruje. Ona też sprawia, że człowiek staje się bytem żywym i rozumnym, tożsamym z sobą i niepodzielnym zarówno w wymiarze życia biologicznego (życia vegetatywnego), popędowo-zmysłowego, jak i osobowego (Kiereś, 2010).

Przywołana rzeczywistość pokazuje, że przed naukami o wychowaniu staje zadanie wspomaganie człowieka w odkrywaniu własnej godności rozumianej w kategoriach jego wielkości czy inności (Mariański, 2020). Samą jego godność odkrywamy w wymiarze naturalnym i nadnaturalnym. W pierwszym szczególną uwagę zwraca się na zdolność do poznania, miłości, wolności oraz stawania się podmiotem praw (Ślipko, 2002; Mółka, 2003). Natomiast w drugim, nadnaturalnym – religijnym (chrześcijańskim) zwraca się uwagę na trzy inne wymiary: pierwszy dotyczy pochodzenia człowieka od Boga, drugi otrzymanego wyzwolenia, którym Bóg przez Jezusa Chrystusa go obdarował, a trzeci Bożego zaproszenia do udziału w Jego życiu (nieśmiertelności) (Dąbek, 2007). Każdy z tych wymiarów podkreśla wartość, jaką w „oczach” Boga ma człowiek (Paweł VI, 1965b, nr 12 i 14). Poza odmiennością obu wymiarów postrzegania ludzkiej godności należy dodać, że one nie stoją wobec siebie w sprzeczności ani też się nie wykluczają. Przeciwnie, łącznie eksponują najwyższą wartość człowieczeństwa jako takiego (Olbrycht, 2007). Tym samym przyczyniają się do pełniejszego rozumienia, kim jest człowiek i jaki jest sens jego istnienia, który najpełniej odsłania przed człowiekiem Transcendencja – Bóg (Ladaria, 2002).

Kolejną czynnością związaną z przygotowaniem do szeroko rozumianego ojcostwa jest pomoc w odkrywaniu, że człowiek jest podmiotem swego istnienia i działania, a więc istnieje jako „ktoś” w odróżnieniu od istnienia i dynamizmu rzeczy, ujmowanych zaimkiem „coś” (Bronk, 2010). Tak rozumiana podmiotowość wyrażana jest świadomymi, wolnymi oraz odpowiedzialnymi czynami, których celem jest szeroko rozumiane dobro osobiste oraz otoczenia. Z tym rozumieniem podmiotowości wiąże się jedno z nadrzędnych zadań bycia ojcem. Chodzi o aktywne uczestniczenie ojca w procesach wychowania. Za ich pośrednictwem ojciec wspomaga rozwój umiejętności życia w harmonii z innymi

podmiotami, eksponowanie potrzeby posiadania trwałej orientacji wartościującej i spójnych z nią postaw i zachowań (Michalski, 2004; Horowski, 2009; Kunstmann, 2010; Borschki, 2017).

## Ojcostwo formuje

W naukach o wychowaniu mówi się o świadomym przeżywaniu ojcostwa, którego istotą jest nie tylko decyzja zostania ojcem, ale też świadome podjęcie wynikających z niego obowiązków. To zaś wymaga dorastania do jej pełnienia zarówno w wymiarze biologicznym, jak też psychiczno-duchowym, a także religijnym, poprzedzonego wewnętrzną pracą nad sobą, nazywaną formacją. Tę najczęściej odnosi się do duchowego wymiaru ludzkiej egzystencji oraz procesów kształtujących sumienie i rozwijających pragnienie osiągnięcia jakiegoś ideału (Borello, 2007). Chodzi więc nie tyle o osiąganie doskonałości samej w sobie czy też nabycie umiejętności angażowania się we własne sprawy, lecz o poznawanie wzorców pozwalających odkrywać, co znaczy być „istotą ludzką” – integralnie rozwijającą się i dążącą do dojrzałości. Formacja zakłada więc rozwijanie przekonań o potrzebie doskonalenia własnego życia zarówno w sferze życia biologiczno-psychicznego, jak i duchowo-religijnego po to, by harmonijnie uczestniczyć w życiu w większej społeczności (Divarkar, 2002).

Zenomena Płużek proces osiągania dojrzałości wiązała z trzema wymiarami ludzkiego życia. Nazwała je warstwami. Za najniższą z nich uważała sferę instynktowo-popędowną. Łączyła ją z potrzebami biologicznymi, samozachowawczymi i seksualnymi człowieka. Drugą wiązała z potrzebami psychicznymi, w tym z poczuciem bezpieczeństwa, uznania, miłości, poznawania, myślenia. Natomiast trzecią – najważniejszą – odnosiła do sfery duchowej. Tłumaczyła przy tym, że ta warstwa uzdalnia osobę do odkrywania sensu życia oraz zwracania się ku transcendencji, czym nadaje odpowiedni kształt ludzkiej dojrzałości (Płużek, 1994, s. 14; Jacyniak i Płużek, 1997). Można zatem przyjąć, że potencjalny ojciec świadomie nabywa cnoty (sprawności) umożliwiające jego osobisty rozwój, jak też rozwój dziecka. Zdolność taka nazywana jest duchowością człowieka.

Termin „duchowość” wyprowadzany jest z łacińskiego słowa *spiritualitas*, którym pierwotnie określano religijną rzeczywistość duchowego wzrostu osoby. Wzrost ten inspirowany był rozwijanymi przez osobę relacjami z Bogiem. Jest to pojęcie proste i niedefiniowalne (Chmielewski, 2002). Jego przeciwieństwem jest cielesność wyrażająca rzeczywistość materialną (Wiseman, 2009). Współcześnie pojęcie duchowości bywa odnoszone nie tylko do praktyki życia duchowego i do usystematyzowanej nad nim refleksji, ale też do praktyki życia bez odwoływania się do Transcendencji – Boga. To ostatnie znaczenie promował między innymi Jacques Delors, który w latach 90. XX wieku mówił o „europejskiej duchowości”. Jej podstaw doszukiwał się w dziedzictwie historycznym, które uważał za powód do dumy i podziwu każdego z krajów europejskich (Lombaerts, 2002). Tak szeroko rozumiana duchowość oznacza formę przynależności do zinstytucjonalizowanej konfesji, tradycji kulturowej, formacji konfesyjnej czy też do określonego

stylu życia epoki (Olchanowski, 2006). Sprzyja ono odslanianiu indywidualnych przekonań i postaw oraz przyjmowaniu własnych wartości i tradycji (Fleming, 2013). To z kolei powoduje, że chociaż duchowość nie istnieje jako byt fizyczny (Horowski, 2015), to jednak pomaga pełniej rozumieć ludzką egzystencję (Marek, 2020).

Duchowość zakłada zdolność krytycznego postrzegania rzeczywistości, którą człowiek poznaje zarówno za pomocą swego rozumu, jak i poznania czerpanego z przekazu religijnego. Tę pierwszą postać nazywa się poznaniem naturalnym (korzysta się z intelektu i empirii), natomiast drugą poznaniem religijnym (wiedza czerpana jest z religijnych objaśnień rzeczywistości) (Jan Paweł II, 1998). O ile poznanie naturalne przybliża tajniki funkcjonowania świata, to poznanie religijne udziela przynajmniej częściowej odpowiedzi na te egzystencjalne pytania, na które człowiek nie jest w stanie odpowiedzieć za pomocą intelektu. Chrześcijaństwo taką wiedzę czerpie z Bożego objawienia, podkreślając przy tym, że jej źródłem jest sam Bóg (Waldenfels, 1997).

Biorąc pod uwagę obie formy poznania, należy powiedzieć, że one z sobą nie konkurują ani też się nie wykluczają, lecz wzajemnie uzupełniają. Można nawet mówić o zachodzącej między nimi korelacji. Terminem „korelacja” określane są związki zachodzące pomiędzy dwoma lub więcej cechami, stanami lub funkcjami rzeczywistości przy biernym (obojętnym) zachowaniu innych jej elementów. Związki te mogą być przypadkowe i nie muszą mieć powiązań przyczynowych. Dzieje się tak dlatego, że korelacja jest odkrywana, a nie ustalana w odniesieniu do rzeczywistości, której jednoznacznie nie jest się w stanie wyjaśnić i opisać. Przenosząc te wyjaśnienia na płaszczyznę związków poznania naturalnego i religijnego, powiemy, że każde z nich jest inne (nie są to identyczne formy); każde jest autonomiczne (można je przyjąć albo odrzucić); nie są od siebie zależne przyczynowo ani skutkowo, a jednak mogą zachodzić między nimi relacje. Przykładem takiej korelacji są różne odpowiedzi na pytanie o powód i sens bycia człowiekiem. Zróżnicowane odpowiedzi na to pytanie wynikają nie z tego, że przedstawiciele jednej dyscypliny nauki są w stanie więcej poznać od przedstawicieli innej, lecz dlatego, że sens bycia człowiekiem naukowcy badają i objaśniają z dostępnej dla swej dyscypliny perspektywy. Podawane tą drogą wyjaśnienia można albo syntetyzować, albo kwestionować, a nawet odrzucać. Z taką sytuacją spotykamy się przy wyjaśnianiu przez nauki filozoficzne i teologiczne ludzkiej egzystencji. Korelacja jest zatem ukierunkowana na udzielanie odpowiedzi na pytania, które dotyczą ostatecznej troski człowieka (Ziebertz, 1994), która w rozumieniu Paula Tillicha (1987) przyjmuje postać wiary religijnej. Chodzi o źródło ludzkiego bytu i ostateczny sens jego egzystencji (Bogdalczyk, 2012), czego nie są w stanie badać i opisywać nauki filozoficzne.

## Ojcostwo towarzyszy

Bycie ojcem domaga się obecności, bliskości odczuwanej przez dziecko. Tak doświadczana bliskość ojca sprzyja jego wewnętrznemu wzrostowi. Sytuację taką określa się mianem „towarzyszenia wychowawczego”. Jego istotą jest zarówno bronienie dziecka

przed niebezpieczeństwami, jak też poszanowania jego decyzji i dokonywanych wyborów (Marek, 2017a). Czynność ta w duchowości jezuickiej określana jest terminem *cura personalis* (troska o osobę) (Marek, 2017b). Chodzi w niej o uczestniczenie ojca w procesach rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i woliwnego dziecka. Ponadto określenie to wskazuje na przebywanie wspólnej drogi prowadzącej dziecko do nabywania dojrzałości. Podczas tego wędrowania zadaniem ojca jest przede wszystkim słuchanie dziecka i odpowiadanie na jego pytania po to, by je inspirować do głębszej i odpowiedzialnej refleksji nad podejmowanymi decyzjami. W ten sposób ojciec wspomaga dziecko w nadawaniu własnemu życiu nowej jakości w wymiarze poznawczym i moralnym.

Przywołana forma wspomaganie dziecka w jego rozwoju została oparta na pedagogicznej zasadzie podmiotowości. Zakłada ona przyznanie pierwszeństwa osobie przed innymi rzeczami. Sam termin „podmiot – podmiotowość” jest wieloznaczny (Zarzycki, 2009; Wolter, 2009), ponieważ inne znaczenia nadają mu przedstawiciele filozofii klasycznej, a inne nowożytnej. W praktyce pedagogicznej korzysta się z obu znaczeń (Horowski, 2009). I tak w filozofii klasycznej podmiotowość odnosiło się do wszystkiego, „w czym coś tkwi lub jest zawarte, czemu coś przysługuje; ośrodek aktywności, sprawca aktów poznawczych, woliwnych, emocjonalnych” (Herbut, 1997, s. 425). Akcent zostaje położony na tożsamości bytu: jego zdolności dokonywania osobistych wyborów oraz umiejętności stawiania pytań o sens egzystencji (Marianiński, 2020). W następstwie tego podejścia podmiotowość otrzymuje wymiar metafizyczny i staje się synonimem szczególnej godności człowieka, która daje prawo do samodzielnego określenia jakości własnej egzystencji. To z kolei domaga się uznania „za podmiot każdego człowieka, nawet tego, który dopiero został poczęty i nie przejawia jeszcze żadnej własnej aktywności oraz tego, który ze względu na głęboką niepełnosprawność intelektualną nigdy nie będzie w stanie podejmować samodzielnych decyzji” (Horowski, 2009, s. 66). Natomiast filozofia nowożytna, objaśniając podmiotowość, kładzie akcent na istniejących możliwościach, które mogą zostać zaktualizowane. Określenie to przyjmuje postać funkcjonalną (funkcyjną), którą utożsamia się ze zdolnością do intencjonalnego odnoszenia się osoby do przedmiotów. Oznacza to, że podmiotowość dziecka wyrażana jest konkretnym aktem poznania i świadomymi, wolnymi i odpowiedzialnymi czynami, które podejmuje w obecności wychowawcy (Horowski, 2009).

## Ojcostwo daje

Inną cechą ojcostwa jest miłość: bycie ojcem to bezwarunkowa miłość, której niedoścignym wzorem jest Bóg (Szczęsny, 2015). Idąc tym tropem rozumowania, powiemy, że ojcostwo winno się odznaczać odpowiedzialnym i bezinteresownym obdarowywaniem dziecka dobrem – miłością. Winna je charakteryzować nie tylko troska o zapewnienie dobrostanu, ale też o stwarzanie warunków do rozwoju i osiągnięcia dojrzałości. Innymi słowy odpowiedzialne ojcostwo charakteryzuje postawa dawania. Przy tego rodzaju altruistycznym myśleniu ważna jest świadomość, że mogę kogoś obdarować tylko tym,

co sam posiadam. Przenosząc tę zasadę na teren wychowania, powiemy, że ojciec daje wyraz swej dojrzałej miłości do dziecka, przekazując mu własną duchowość: uznawane wartości, zajmowane postawy i pielęgnowane tradycje. Zdolność ta wyrasta z osobistego przekonania o tym, że coś jest dobre, bo pomaga żyć w zgodzie i harmonii z innymi osobami (Marek, 2005). W imię tej zasady ojciec pod żadnym pozorem nie powinien niczego na dziecku wymuszać, lecz przekonywać je dostępnymi argumentami (nie in-doktrynacją) o potrzebie troski o dobro własne i innych osób.

Innym znaczącym elementem dla przejmowania przez dziecko świata wartości jest świadectwo ojca. O ile w nauczaniu ważną rolę odgrywa argumentacja oraz inspiracje do operacji myślowych wspomagające przekaz treści, to dla świadectwa znaczące są zainteresowania, przeżycia, zaangażowanie i ekspresja zewnętrzna. Za jego pośrednictwem ojciec przekazuje własne postawy, którymi wyraża swe myślenie i działanie (Marek, 2019). Tym sposobem nie tyle odkrywa, ile raczej przenosi uznawane przez siebie wartości na tego, przed kim świadczy (Marek i Walulik, 2019). Dzięki relacjom z ojcem dziecku łatwiej bronić się przed dezorientacją, zaburzeniami poznawczymi i apatią, a nadto odróżniać prawdę od fałszu, dobro od zła, tolerancję od ignorancji, odpowiedzialność od bezmyślności (Szczęsny, 2015). Konfrontacja ta zachodzi w zakresie poznawczym, emocjonalnym i wolitywnym. Co więcej, wyprowadzane z niej wnioski sprzyjają osiągnięciu moralności autonomicznej, którą charakteryzuje dystansowanie się od naśladowania innych osób na rzecz kierowania się własnymi sędami i ocenami (Cichoń, 1996). Odkrywana tą drogą bliskość ojca, zaufanie do jego osoby, posiadany autorytet wyzwalają w dziecku chęć identyfikowania się z odkrytymi u niego wartościami i ideałami. Tym samym przyczynia się do wewnętrznego wzrastania – osiągnięcia dojrzałości.

## Ojcostwo wdraża

Kolejną z właściwości rozpatrywanego ojcostwa można nazwać „wdrażaniem”. Ma ono ułatwić dziecku przejmowanie wartości, które odkrywa u swego ojca (Szczęsny, 2015). Dzieje się tak dlatego, że psychika dziecka jest podobna do ładowanego siłami autorytetów akumulatora. Skuteczność takiego wdrażania warunkowana jest nie tylko aktywnością ojca, ale też samego dziecka. Pojawia się zatem pytanie, jak taką aktywność wyzwalać? Pośród wielu podpowiedzi warto zwrócić uwagę na model zaproponowany przez pedagogię ignacjańską (towarzyszenia) (Marek, 2022). Został on zbudowany na pięciu elementach: kontekście życia osoby, posiadanych przez nią doświadczeniach, zdolności refleksyjnej nad posiadanymi doświadczeniami, gotowości podjęcia określonych działań oraz krytycznej ocenie wynikłych z tego osiągnięć. Tym założeniom towarzyszy przekonanie, że w pracy edukacyjno-wychowawczej nie można stosować jednego schematu postępowania. Dlatego w pedagogii tej promowane jest indywidualne – podmiotowe towarzyszenie. Jego właściwością mają być inicjatywy wyzwalające aktywność dziecka nie tylko w stawianiu pytań, ale też poszukiwaniu na nie odpowiedzi.

Obecność (towarzystwo) ojca w tych procesach ma dopełniać, dopowiadać niepełne i niekiedy jednostronne odkrycia, oceny czy też dziecięce sądy. W tym rozumieniu towarzyszenia chodzi o:

- pełniejsze zrozumienie odkrywanej rzeczywistości;
- wskazywanie źródeł zajmowanych postaw;
- wyrobienie zdolności do odpowiedzialnego osądu konkretnej sytuacji oraz określenie jej znaczenia dla siebie i dla innych;
- określeniu własnego miejsca w nowej sytuacji życiowej.

Tak postrzegane towarzyszenie wychowawcze ma pomagać dziecku w rozpoznawaniu, czy jego myślenie i działanie służy dobru, harmonii życia wspólnego z innymi ludźmi, czy też przeszkadza w osiągnięciu stawianych przed nim celów. Czynność tę nazywa się rozeznaniem.

Termin „rozeznanie” funkcjonuje przede wszystkim w literaturze ascetycznej (Chmielewski i Urbański, 2002) i oznacza rozdzielający sąd, który pozwala właściwie ocenić to, co mamy przed sobą. Można powiedzieć, że „jest sztuką odczytywania, w jakim kierunku prowadzą człowieka pragnienia serca, abyśmy nie pozwolili się uwieść przez to, co prowadzi tam, gdzie nie chcielibyśmy nigdy dojść” (Fausti, 2000, s. 23-24). W rozumieniu świętego Ignacego Loyoli zadaniem rozeznawania jest ułatwienie rozróżnienia, wprowadzającego po to, by rozjaśniać rzeczywistą naturę albo intencje czegoś lub kogoś. Chodzi o rozdzielenie tego, co jest pomieszane i powoduje zamęt, aby można było ocenić wartość rzeczy, zanim podejmie się decyzję (Jurado, 2002, s. 21-22). Można zatem powiedzieć, że bez rozeznawania człowiek nie może działać (Gallagher, 2008), ponieważ nie będzie w stanie stwierdzić, co obiektywnie dobre, a co złe, i co w takich sytuacjach należy czynić (Mateo, 2008).

Tak rozumiane rozeznanie znalazło swe zastosowanie w pedagogii i pedagogice ignacjańskiej (towarzystwo), której nadrzędnym zadaniem jest osiągnięcie przez osobę dojrzałości (Mateo, 2008). Proces ten oparty jest na angażowaniu sfery intelektualnej, emocjonalnej i woliowej człowieka. Jego zadaniem jest ułatwienie osobie tworzenia syntezy i integracji analizowanych przez nią doświadczeń z dotychczasowym myśleniem, a z drugiej strony ochrona przed indoktrynacją i manipulacją. Ponadto ma inspirować do działania nastawionego na dobro innych osób. Czynności te domagają się ludzkiej aktywności, która ma mu zapewniać bliskość (towarzystwo) osoby trzeciej (wychowawcy – ojca). Jej obecność ma zapewniać poczucie bezpieczeństwa, a także stwarzać warunki do weryfikacji własnego myślenia i oceniania. Ważne jest też i to, by osoba towarzysząca nie narzucała swojego myślenia nawet wówczas, gdy rozeznający jest w błędzie. Może natomiast dzielić się swoimi ocenami i wnioskami wynikającymi z prowadzonego dialogu. Takich samych zachowań należy oczekiwać od ojca w sytuacji, gdy jego ogląd analizowanej sytuacji będzie różnił się od przekonań dziecka i gdy podawane argumenty nie będą go przekonywać. W takiej sytuacji powinien dać dziecku do zrozumienia, że inaczej od niego ocenia daną sytuację, ale to nie przeszkadza w tym, by je dalej kochać.



## Zakończenie

Myślą przewodnią artykułu uczyniłem pytanie o powody, dla których należy zabiegać o przygotowanie przyszłych ojców do stojących przed nimi zadań. Chodziło o zwrócenie uwagi na to, że byciem ojcem wiąże się nie tylko z ojcostwem biologicznym, ale też duchowym (wewnętrznym). Wiąże się z tym potrzeba świadomego wysiłku ojca na rzecz rozwijania cech, które pozwolą dziecku odkryć, że jest przez swego ojca kochane. Świadome podjęcie tego zadania wymaga poszanowania podmiotowości dziecka. Chodzi o promowanie jego wolności, z której w pełni nie jest jeszcze w stanie korzystać. Ojciec świadomy tych ograniczeń winien przyjmować wobec dziecka postawę osoby towarzyszącej mu w osiągnięciu dorosłości i dojrzałości. W procesie tym istotną rolę odgrywa umiejętność ojca dzielenia się osobistymi doświadczeniami i przemyśleniami po to, by wyzwać w dziecku zdolność do podejmowania refleksji nad własnymi życiowymi doświadczeniami. W takich przypadkach ojciec może, a nawet powinien, dopowiadać, uzupełniać wiedzę dziecka dotyczącą stawianych przez nie pytań czy wątpliwości. Wreszcie winien inspirować dziecko do poszukiwania takich rozwiązań pojawiających się problemów, by ich rozwiązanie służyło dobru wspólnemu. Za warunek spełnienia tych oczekiwań uważam jego troskę o rozwijanie własnej duchowości.

## BIBLIOGRAFIA

- Bogdalczyk, M. (2012). Wiara jako troska ostateczna. W nawiązaniu do myśli Paula Tillicha, *Logos i Ethos*, 2(33), 83-108.
- Borello, L. (2007). Formacja stała (edukacja permanentna) (K. Kozak, tłum.). W: R. Szpakowski i in. (red.), *Słownik katechetyczny* (s. 269-270). Wydawnictwo Salezjańskie.
- Boschki, R. (2017). *Einführung in die Religionspädagogik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Bronk, A. (2010). Pojęcie godności człowieka: uwagi metodologa. W: M. Nowak, P. Magier i I. Szewczak (red.), *Antropologiczna pedagogika ogólna* (s. 57-74). Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Wydawnictwo KUL.
- Chmielewski, M. (2002). *Duchowość*. W: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej* (s. 226-232). Wydawnictwo „M”.
- Chmielewski, M. i Urbański, S. (2002). Rozeznanie duchowe. W: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej* (s. 757-758). Wydawnictwo „M”.
- Cichoń, W. (1996). *Wartości, człowiek, wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dąbek, T.M. (2007). Godność człowieka na podstawie Biblii. W: A. Królikowska i Z. Marek (red.), *Refleksje nad godnością człowieka* (s. 29-37). Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM.
- Divarkar, P. (2002). *Droga wewnętrznego poznania*. Wydawnictwo WAM.
- Fausti, S. (2000). *Sztuka rozeznania i podejmowania decyzji. Okazja czy pokusa?* Wydawnictwo OO. Franciszkanów „Bratni Zew”.
- Fleming, D.L. (2013). *Czym jest duchowość ignacjańska?* (D. Piórkowski, tłum.). Wydawnictwo WAM.
- Gallagher, M.P. (2008). Ignacjańskie rozeznanie kultury postmodernistycznej. W: W. Pasierbek (red.), *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu/Ignatian pedagogy*

- for the challenges of humanism today (s. 307-316). Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM.
- Herbut, J. (1997). Podmiot. W: J. Herbut (red.), *Leksykon filozofii klasycznej* (s. 425). Towarzystwo Naukowe KUL.
- Horowski, J. (2009). Podmiotowość w pedagogice chrześcijańskiej o inspiracji tomistycznej. *Paedagogia Christiana*, 2(24), 63-78.
- Horowski, J. (2015). *Wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej*. Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Jacyniak A. i Plużek Z. (1997). *Świat ludzkich kryzysów*. Wydawnictwo WAM.
- Jan Paweł II. (1998). *Encyklika „Fides et ratio” do biskupów Kościoła katolickiego o relacjach między wiarą a rozumem z dnia 14 września*. Libreria Editrice Vaticana.
- Jurado, M.R. (2002). *Rozeznawanie duchowe. Teologia, historia, praktyka*. Wydawnictwo WAM.
- Katechizm Kościoła katolickiego*. (1994). <http://www.katechizm.opoka.org.pl/index-2.html>
- Kiereś, B. (2010). Podstawy antropologiczne pedagogiki personalistycznej. W: M. Nowak, P. Magier i I. Szewczak (red.), *Antropologiczna pedagogika ogólna*. Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Wydawnictwo KUL.
- Kunstmann J. (2010). *Religionspädagogik. Eine Einführung*. A. Francke Verlag.
- Ladaria, L.F. (2002). *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*. Wydawnictwo WAM.
- Lombaerts, H. (2002). Edukacja z perspektywy europejskiej (P. Łacny i E. Osewska, tłum.). *Horyzonty Wychowania*, 2(3), 165-179.
- Marek, Z. (2005). *Podstawy wychowania moralnego*. Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM.
- Marek, Z. (2017a). Edukacja religijna w poszukiwaniu odpowiedzi na egzystencjalne pytania człowieka, *Paedagogia Christiana*, 2(40), 11-32.
- Marek, Z. (2017b). *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*. Akademia Ignatianum.
- Marek, Z. (2019). Duchowość chrześcijańska w kształtowaniu dojrzałego człowieka. *Forum Pedagogiczne*, 2, 47-62.
- Marek, Z. (2020). Formacja (chrześcijańska) pedagogicznym wspomaganiami rozwoju osoby. *Studia z Teorii Wychowania*, 2(31), 25-38.
- Marek, Z. (2022). *Podstawy pedagogiki religii*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Marek, Z. i Walulik, A. (2019). *Pedagogika świadectwa. Perspektywa antropologiczno-kerygmatyczna*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Mariański, J. (2020). Godność osobista w ocenie młodzieży – analiza teoretyczno-empiryczna. *Horyzonty Wychowania*, 19(50), 27–44.
- Mateo, R.G. (2008). Wielkie pragnienia i ideały człowieka według św. Ignacego Loyoli. U podstaw pedagogii „magis”. W: W. Pasierbek (red.), *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu/Ignatian pedagogy for the challenges of humanism today* (s. 139-156). Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM.
- Michalski, J. (2004). *Edukacja i religia jako źródło rozwoju egzystencjalno-kognitywnego. Studium hermeneutyczno-krytyczne*. Wydawnictwo UMK.
- Mółka, J. (2003). W nurcie personalistycznego wychowania. *Rocznik Wydziału Pedagogicznego WSF-P Ignatianum w Krakowie*, 71-86.
- Olbrycht, K. (2007). Godność w teorii i praktyce wychowania. W: A. Królikowska i Z. Marek (red.), *Refleksje nad godnością człowieka* (s. 103-109). Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM.
- Olchanowski, T. (2006). *Duchowość i narcyzm*. Wydawnictwo Psychologii i Kultury ENETEIA.
- Opozda, D. (2010). Ojciec. W: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka* (t. 14, s. 431). Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

- Paweł VI. (1965a). *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*. [https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel\\_vi/inne/deklaracja\\_wych\\_28101965.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/inne/deklaracja_wych_28101965.html)
- Paweł VI. (1965b). *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*. <http://ptm.rel.pl/files/swii/141-gaudium-et-spes.pdf>
- Plużek, Z. (1994). Rozwój jest procesem stawania się. Wprowadzenie do problematyki rozwoju. W: W. Szewczyk (red.), *Jak sobie z tym poradzić?* (s. 13-26). Wydawnictwo Biblos.
- Schüngel, H. (1994). Ojciec (T. Mieszkowski i P. Pachciarek, tłum.). W: A. Grabner-Haider (red.), *Praktyczny słownik biblijny* (s. 885-888). Instytut Wydawniczy PAX, Wydawnictwo Księża Pallotynów.
- Szczęsny, M. (2015). Ojcostwo duchowe w kierownictwie. *Życie Duchowe*, 82, 46-52.
- Ślipko, T. (2002). *Zarys etyki ogólnej*. Wydawnictwo WAM.
- Ternant, P. (1973). Ojcowie – Ojciec (K. Romaniuk, tłum.). W: X. Leon-Dufour (red.), *Słownik teologii biblijnej* (s. 620-628). Pallottinum.
- Tillich, P. (1987). *Dynamika wiary* (A. Szostkiewicz, tłum.). W Drodze.
- Waldenfels, H. (1997). Fascynacje chrześcijaństwem. *Horyzonty Wiary*, 8, 3-16.
- Wiseman, J. (2009). *Historia duchowości chrześcijańskiej. Wybrane zagadnienia* (A. Wojtasik, tłum.). Wydawnictwo WAM.
- Wolter, E. (2009). Podmiotowość jako kategoria pedagogiczna. *Paedagogia Christiana*, 2(24), 55-61.
- Zarzycki, S. (2009). Człowiek jako podmiot w ujęciu teologicznym. *Paedagogia Christiana*, 2(24), 25-37.
- Ziebertz, H.-G. (1994). *Religionspädagogik als empirische Wissenschaft. Beiträge zu Theorie und Forschungspraxis*. Deutscher J. Studien Verlag.

#### Copyright and License



This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>